Національний технічний університет
ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
1899

Пістунов І.М.

Податкова система: навч. наоч. посіб.

Дніпро : НТУ «ДП», 2026. 23 с.

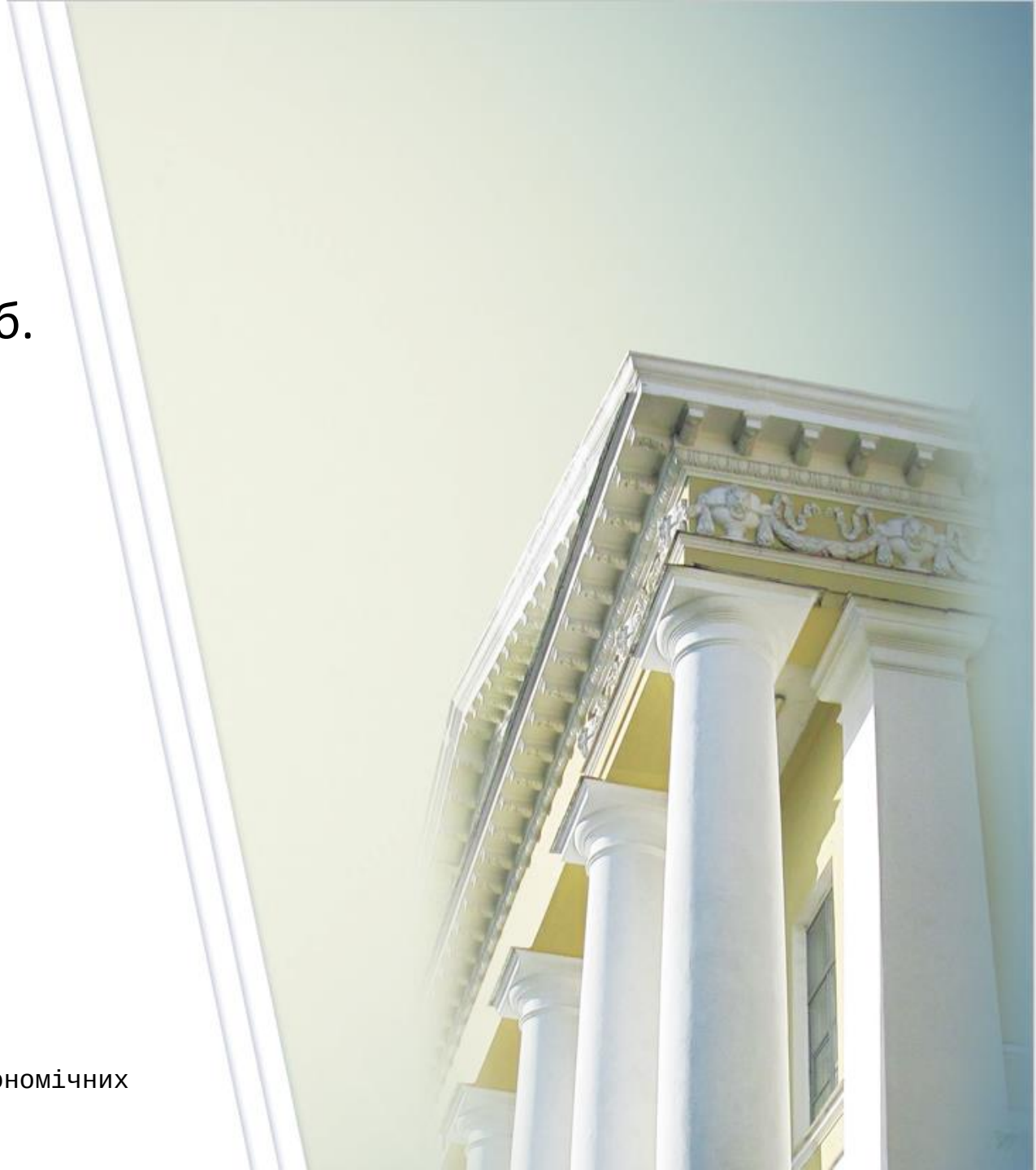

В посібнику описано основи і принципи оподаткування, подано приклади і наведено порядок розрахунків податків на прибуток, на додатку вартість, акцизу для фірм та приватних підприємців. Призначено для студентів спеціальності 051 «Економіка»

.

Рецензенти:
Васильєва Н.К., завідувач каф. інформаційних систем ДДАЕУ, проф.
Пилипенко Ю.І., зав каф. Економічної теорії та міжнародних економічних відносин НТУ “ДП”, проф.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ІСТОРІЯ ОПОДАКТКУВАННЯ	4
ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ	5
ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ	8
ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА	9
ВИДИ ПОДАТКІВ	11
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ	12
РЕЙТИНГ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМАИ УКРАЇНИ	14
ПОДАТОК НА ПРИБУТОК	15
ПОДАТКИ ФОП	17
ПОДАТКИ НА НЕРУХОМІСТЬ	19
ФОРМУЛИ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ ПОДАТКІВ	21
УХИЛЯННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ	22

Якщо ви порушуєте правила, вас штрафують, якщо ви дотримуєтеся правил, вас обкладають _____.

_____ - ціна, яку ми платимо за цивілізоване суспільство.

_____ - нерви держави.

Смерть і _____ неминучі.

Хороших _____ не буває.

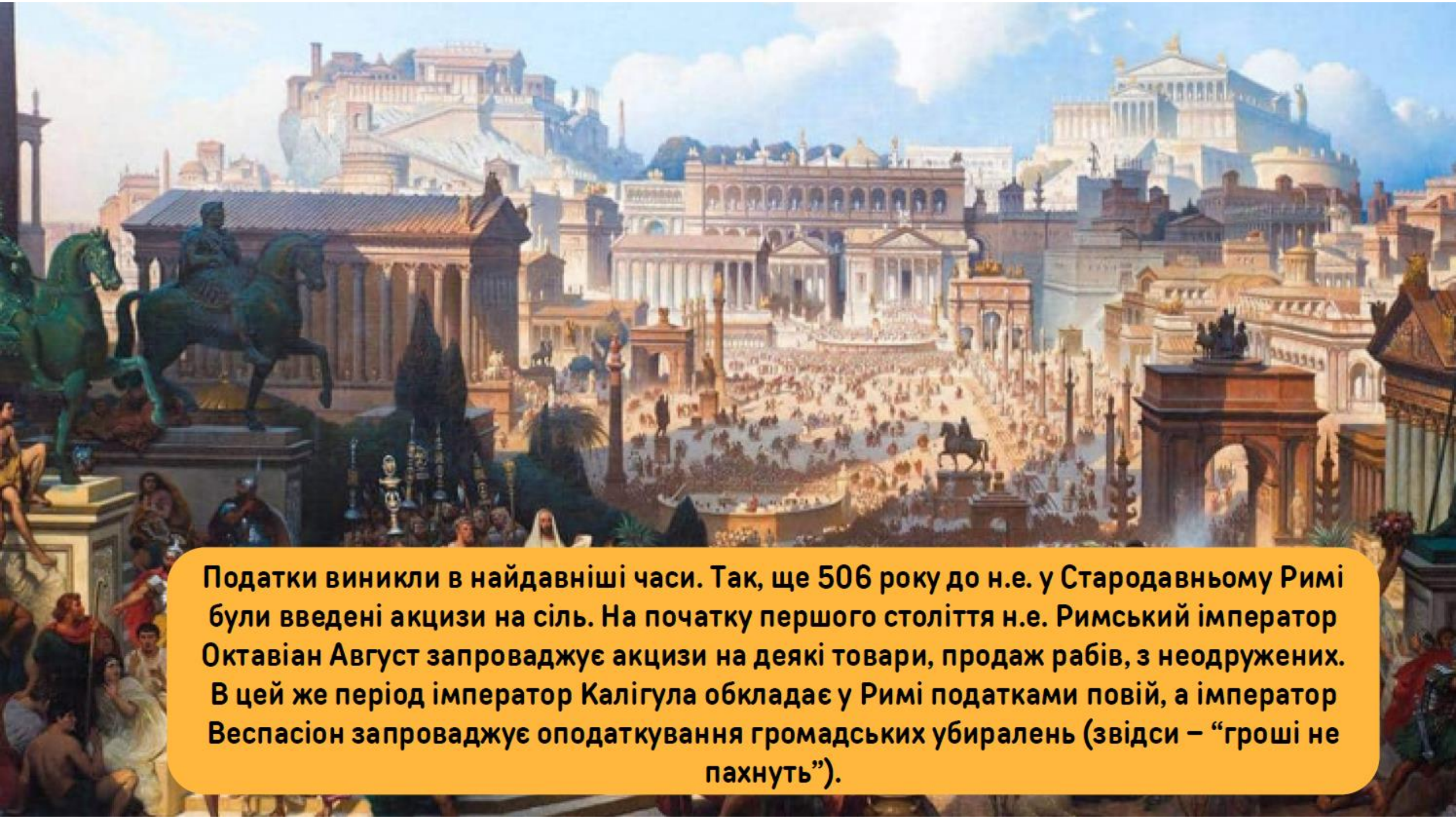

Податки виникли в найдавніші часи. Так, ще 506 року до н.е. у Стародавньому Римі були введені акцизи на сіль. На початку першого століття н.е. Римський імператор Октавіан Август запроваджує акцизи на деякі товари, продаж рабів, з неодружених. В цей же період імператор Калігула обкладає у Римі податками повій, а імператор Веспасіон запроваджує оподаткування громадських убиралень (звідси – “гроші не пахнуть”).

Пода́тки — це встановлені вищим органом законодавчої влади обов'язкові платежі, які сплачують фізичні та юридичні особи до бюджету у розмірах і термінах, передбачених законодавством.

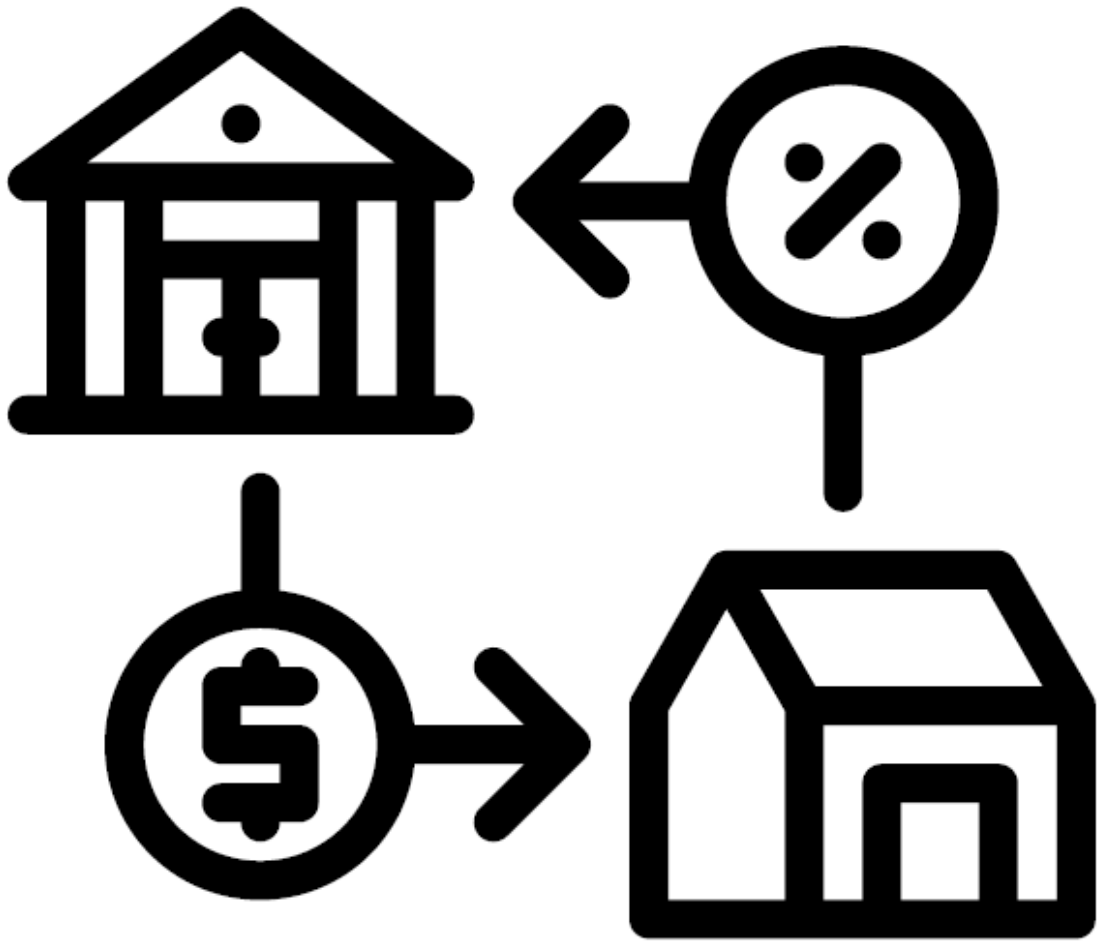

Функції податків

Фіскальна створення державних фондів для забезпечення існування держави та його органів (з допомогою податків формуються фінансові ресурси держави).

Перерозподільча – розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему.

Стимулююча – сприяння розвитку підприємництва, кадровому забезпеченню окремих галузей господарства.

ПОДАТКОВА СИСТЕМА – визначений порядок отримання податків, в межах якого визначаються суб'єкти та об'єкти оподаткування, податкові ставки і механізм отримання податків.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА – це сукупність здійснюваних державою заходів, спрямованих на забезпечення своєчасної та повної сплати податків.

ПРИНЦИПИ ОПОДАТКУВАННЯ

РІВНІСТЬ	СТАБІЛЬНІСТЬ
ВИЗНАЧЕНІСТЬ	ОБОВ’ЯЗКОВІСТЬ
ЗРУЧНІСТЬ НАРАХУВАНЬ	ГНУЧКІСТЬ

Державна
податкова
служба України

- вести облік платників податків;
- здійснювати контроль за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення і сплати податків;
- контролювати своєчасність надходження податків;
- приймати рішення щодо накладення фінансових санкцій та адміністративних штрафів;
- контролювати своєчасність подання платниками податків бухгалтерських звітів і балансів, податкових декларацій

ГОЛОВА
ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ
Перший заступник Голови
Заступник Голови
Заступник Голови
Заступник Голови
Департамент обслуговування кошторисів головних розпорядників коштів та інших клієнтів
Департамент фінансово-господарської діяльності
Департамент методології з обслуговування бюджетів, бухгалтерського обліку та звітності
Управління бюджетних надходжень
Управління зв'язків з органами державної влади, засобами масової інформації та міжнародного співробітництва
Департамент бухгалтерського обліку операцій державного бюджету
Департамент консолідованої фінансової звітності
Управління обслуговування боргових зобов'язань держави
Управління організації діловодства
Департамент інформаційних технологій
Управління платіжної системи
Управління захисту інформації
Управління модернізації органів Державного казначейства України
Департамент видатків державного бюджету
Департамент видатків місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин
Управління організаційно-розпорядчої роботи
Управління фінансових ресурсів
Відділ мережі та зведених показників бюджету
Відділ забезпечення діяльності голови Державного казначейства України
Департамент відомчого контролю
Юридичний департамент
Управління персоналу
Сектор режимно-секретної роботи

Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2023 р.
(млн. грн.)

на 1.12.2023	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		2397655,9	100.00%
Податкові надходження	10000000	1085507,0	45.27%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	312062,5	13.02%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	172317,8	7.19%
Податок на прибуток підприємств	11020000	139744,6	5.83%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	57095,6	2.38%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	676008,0	28.19%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	83993,3	3.50%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	69417,2	2.90%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	192160,1	8.01%
Податок на додану вартість з імпортних товарів	14070000	330437,3	13.78%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	36623,1	1.53%
Інші податки та збори	19000000	3717,9	0.16%
Неподаткові надходження	20000000	867328,6	36.17%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	121646,9	5.07%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	13041,5	0.54%
Інші неподаткові надходження	24000000	36093,1	1.51%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	696547,1	29.05%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	88,5	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	405042,4	16.89%
Цільові фонди	50000000	423,0	0.02%
Офіційні трансферти	40000000	39266,4	1.64%

Види податків

Прямі податки сплачуються суб'єктами податків безпосередньо й прямо пропорційно платоспроможності. Прямі поділяються на реальні та особисті. До реальних належать податки на землю, будинки, промислові, торгові, банківські установи та грошовий капітал. До особистих — податки на доходи фізичних та юридичних осіб (податковий, помайновий, із спадщини тощо).

Непрямі податки не зв'язані з розмірами доходів чи вартістю майна платника податків. Непрямі податки виступають у трьох видах: «акцизи», «фіскальні монопольні податки», «митні збори».

Акциз — різновид непрямого податку переважно на товари масового споживання (цигарки, алкогольні напої, сіль, цукор, сірники, автомобілі, холодильники, парфумерні вироби тощо), а також різні комунальні, транспортні, культурні та інші послуги, які мають широке розповсюдження (телефон, транспортні перевезення, авіа- і залізничні квитки, демонстрація фільмів).

Фіскальні монопольні податки поповнюють казну за рахунок непрямого оподаткування товарів масового попиту, виробництво і реалізація яких монополізовані державою.

Митні збори — це непрямі податки на імпортні, експортні і транзитні товари, тобто такі, які перетинають кордони країни.

Загальнодержавні податки

- Податок на прибуток підприємств
- Податок на доходи фізичних осіб
- Податок на додану вартість
- Акцизний податок
- Екологічний податок
- Плата за землю (фізичні особи)
- Рентна плата

Місце́ві пода́тки та збо́ри — це податки та збори, які встановлюються органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства, вони є обов'язковими до сплати в межах адміністративно-територіальних одиниць та зараховуються до їх бюджетів.

Податковий кодекс України у статті 10:

10.1. До місцевих податків належать:

10.1.1. податок на майно;

10.1.2. єдиний податок.

10.2. До місцевих зборів належать:

10.2.1. збір за місця для паркування транспортних засобів;

10.2.2. туристичний збір.

За підсумками 2021 року, відповідно рейтингу під назвою «Tax Hells Index 2023» («Податкові пекла 2023»), який склав американський фонд «1841», податкова система України потрапила до п'ятірки найгірших у світі.

При визначенні питання зарахування країни до цього рейтингу експерти враховували наступні кількісні фактори: фіскальний тиск як сукупне податкове навантаження до ВВП; боргове навантаження, як сукупний держборг до ВВП, потенційний фіскальний тиск як різниця між держвидатками та доходами (у % ВВП).

Фінансові результати від операційної діяльності (прибуток, збиток) = Валовий прибуток + Інший операційний дохід - Адміністративні витрати - Витрати на збут - Інші операційні витрати

Державна податкова служба України
Центральне міжрегіональне управління ДПС по роботі з ВПП

Як розрахувати податкову пільгу з податку на прибуток?

Платник податків зобов'язаний подавати контролюючим органам інформацію, відомості про суми коштів, не сплачених до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг, та напрями їх використання.

Порядок обліку сум податків і зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2010 № 1233.

Актуальні на момент складання податкової декларації податкові пільги та їхні коди можна знайти у Довідниках пільг на сайті ДПС України за посиланням: tax.gov.ua - банер Довідники - Довідники пільг

Як приклад, надаємо формули розрахунку типових видів податкових пільг:

	ВИД ПОДАТКОВОЇ ПІЛЬГИ	ФОРМУЛА РОЗРАХУНКУ
01	Сума пільг при зменшені прибутку на збитки минулих років	Сума від'ємного значення минулих років, яким скористалися для зменшення прибутку × 0,18
02	Повне звільнення від податку на прибуток (нульова ставка)	Прибуток (р.05.декларації) × 0,18*
03	Зменшення ставки податку на репатріацію, у тому числі за міжнародними договорами	Доходи нараховані нерезидентам × (0,15 - знижена ставка на репатріацію)
04	Перенесення минулорічного збитку по операціям з ЦП та від'ємних результатів переоцінки цінних паперів	(Від'ємне значення фінансового результату за операціями з ЦП попереднього звітного року + від'ємний загальний результат переоцінки ЦП, не врахований у попередніх податкових періодах) × 0,18**
05	Застосування зниженої ставки 5% для податку на репатріацію (відсотки позиках, фінансові кредити)	Доходи нараховані нерезидентам × (0,15 - 0,05) = доходи нараховані нерезидентам × 0,1
06	Звільнення від податку на репатріацію	Доходи нараховані нерезидентам × 0,15

*якщо збиток то пільга нульова
*у межах прибутку по операціях з ЦП (р.01 (доходи) - р. 02 (витрати) Додатка ЦП

УВАГА! Податкова пільга = втрата бюджету. Загальна формула: податок на прибуток (без пільги) - податок на прибуток (з пільгою).

Формула розрахунку прибутку:

$$П_{РП} = П_{ЗПП} + П_{ВП} - П_{ЗКП},$$

де:

$П_{РП}$ - прибуток від реалізації продукції;

$П_{ЗПП}$ - прибуток у залишках нереалізованої продукції на початок планового періоду;

$П_{ВП}$ - прибуток від випуску продукції;

$П_{ЗКП}$ - прибуток у залишках нереалізованої продукції на кінець планового періоду.

Головне управління ДПС
у Чернівецькій області

НОВАЦІЇ

СТАВКИ ЄДИНОГО ПОДАТКУ та ЄСВ для приватних підприємців у 2024 році

Розмір мінімальної заробітної плати у І кварталі 2024 року - 7100 грн
Розмір мінімальної заробітної плати у ІІ-IV кварталі 2024 року - 8000 грн

СТАВКА ЄП та ЄСВ для ФОП І групи

СТАВКА єдиного податку - **302,80 грн/міс** (**10%** від прожиткового мінімуму для працездатних осіб станом на 1 січня);

СТАВКА ЄСВ (за себе):
З 1 січня - **1562 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП);
З 1 квітня - **1760 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП).

СТАВКА ЄП та ЄСВ для ФОП ІІ групи

СТАВКА єдиного податку - **1420 грн/міс** (**20%** від мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня);

СТАВКА ЄСВ (за себе):
З 1 січня - **1562 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП);
З 1 квітня - **1760 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП).

СТАВКА ЄП та ЄСВ для ФОП ІІІ групи

СТАВКА єдиного податку - **5% від доходу;**
3% від доходу +ПДВ;

СТАВКА ЄСВ (за себе):
З 1 січня - **1562 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП);
З 1 квітня - **1760 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП).

СТАВКА ЄП та ЄСВ для IV групи – фермерські господарства

СТАВКА єдиного податку з 1 га з сільгоспугідь або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування (у відсотках до бази оподаткування);

СТАВКА ЄСВ (за себе):
З 1 січня - **1562 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП);
З 1 квітня - **1760 грн/міс** (**22%** від мінімальної ЗП).

Вебпортал http://cv.tax.gov.ua/

Державна податкова служба України
Головне управління ДПС
в Івано-Франківській області

2024: МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА, ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ, РОЗМІРИ ПОДАТКІВ ТА ЄДИНОГО ВНЕСКУ

БАЗА:	з 1 січня 2024	з 1 квітня 2024
мінімальна з/п	7 100 грн	8 000 грн
прожитковий мінімум для працездатних осіб	3 028 грн	3 028 грн
єдиний внесок (мінімальний страховий платіж)	1 562 грн	1 760 грн

СТАВКИ ДЛЯ "СПРОЩЕНЦІВ":	з 1 січня 2024
ставка єдиного податку для I групи (до 10% прожиткового мінімуму)	302,80 грн
ставка єдиного податку для II групи (до 20% мінімальної з/п)	1 420 грн
ставка єдиного податку для III групи	5 % доходу 3% доходу+ПДВ

МІНІМУМ, ЯКИЙ НЕОБХІДНО СПЛАТИТИ ЗА НАЙМАНОГО ПРАЦІВНИКА:	з 1 січня 2024	з 1 квітня 2024
	8 662 грн	9 760 грн
заробітна плата	7 100 грн	8 000 грн
ЄСВ 22% від "мінімалки"	1 562 грн	1 760 грн
ПДФО - 18% утримати з прац.	1 278 грн	1 440 грн
військовий збір - 1,5% утр.	106,5 грн	120 грн

ГРАНИЧНІ ОБСЯГИ ДОХОДУ НА 2024 РІК ДЛЯ ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ	з 1 січня 2024
ФОП I групи (167 мінімальних з/п)	1 185 700 грн
ФОП II групи (834 мінімальних з/п)	5 921 400 грн
ФОП III групи 3% доходу +ПДВ, 5 % доходу (1167 мінімальних з/п)	8 285 700 грн

ВАЖЛИВІ ПОКАЗНИКИ для підприємців у 2024 році

	З 01 січня 2024 року	З 01 квітня 2024 року
МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА (МЗП) *помісячно* *погодинно*	7 100 42,6	8 000 48,0
ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ для працездатних осіб (ПМ)	3 028	3 028
ЄДИНИЙ ПОДАТОК (ЄП) для платників I групи (10% ПМ)	302,8	302,8
ЄДИНИЙ ПОДАТОК (ЄП) для платників II групи (20% МЗП)	1 420	1 420
Річний дохід для платників ЄП I групи (167 розмірів МЗП)	1 185 700	1 185 700
Річний дохід для платників ЄП II групи (834 розмірів МЗП)	5 921 400	5 921 400
Річний дохід для платників ЄП III групи зі ставкою 3% або 5% (1167 МЗП)	8 285 700	8 285 700
Максимальна база нарахування ЄДИНОГО ВНЕСКУ (ЄВ) (15 розмірів МЗП)	106 500	120 000
МАКСИМАЛЬНИЙ ЄВ (Max база нарахування ЄВ x 22%)	23 430	26 400
Мінімальна база нарахування ЄВ	7 100	8 000
МІНІМАЛЬНИЙ ЄВ (МЗП x 22%)	1 562	1 760
Розмір ПОДАТКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІЛЬГИ (50% розміру ПМ)	1 514	1 514
Граничний дохід для застосування податкової соціальної пільги (ПМ x 1,4 і округлений до найближчих 10 грн)	4 240	4 240

Податок на нерухомість

Платники податку

фізичні та юридичні особи, в т.ч. нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та нежитлової нерухомості

Зобов'язані сплачувати податок

за площу квартири, яка перевищує 60 кв.м

за площу будинку, яка перевищує 120 кв.м

при володінні квартирою і будинком - за площу, яка перевищує 180 кв.м

База оподаткування

загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в т.ч. часток

Приклад розрахунку

квартира загальною площею 65 кв.м

оподатковувана площа: 65-60=5 кв.м.

сума податку: 5*100,5=502,5 грн

Ставки податку

встановлюються місцевими радами залежно від місця розташування та типів об'єктів нерухомості

максимальна ставка: не більше 1,5% розміру мінімальної зарплати (в 2024 році податок сплачується за 2023 рік, за 1 кв.м - 6700*1,5%=100,5 грн)

Додатковий податок

для квартир понад 300 кв.м або будинків понад 500 кв.м - додатково сплачується 25 тисяч грн на рік за кожен об'єкт

Процедура сплати

ППР надсилаються щороку до 1 липня сплата податку протягом 60 днів з дня вручення

Інформація про нараховані суми доступна в Електронному кабінеті платника та у мобільному застосунку "Моя податкова"

» Податки необхідно сплатити протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення

» Штрафи за несплату: затримка платежу до 30-ти днів - 5% нарахованого податку; затримка платежу понад 30 днів - 10% нарахованого податку

» Пеня у випадку несвоєчасної сплати - за кожен день несплати 120% річних облікової ставки НБУ

СТАВКИ АКЦИЗУ НА ТЮТЮНОВІ ВИРОБИ 2023				
Код товару (продукції) згідно з УКТ ЗЕД	Опис товару (продукції) згідно з УКТ ЗЕД	Одиниця виміру	Ставка податку	
			2022	2023 (+20%)
2401	Тютюнова сировина, тютюнові відходи	грн за 1 кг (нетто)	1641,26	1969,51
2402 10 00 10	Сигари, включаючи сигари з відрізаними кінцями, з вмістом тютюну	грн за 1 кілограм (нетто)	1641,26	1969,51
2402 10 00 90	Сигарили, включаючи сигарили з відрізаними кінцями, з вмістом тютюну	грн за 1000 штук	1306,37	1567,64
2402 20 90 10	Сигарети без фільтра, цигарки	грн за 1000 штук	1306,37	1567,64
2402 20 90 20	Сигарети з фільтром	грн за 1000 штук	1306,37	1567,64
2403	Тютюн та замінники тютюну, інші промислового виробництва; тютюн «гомогенізований» або «відновлений»; тютюнові екстракти та есенції	грн за 1 кг (нетто)	1641,26	1969,51
2403 99 90 10	ТВЕН (тютюн для електронних сигарет)	грн/1 тис. штук	1747,60	2097,12

РОЗРАХУНОК АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ

Ставка податку в грошовому еквіваленті

Ставка податку в гривнях	Ставка податку в євро
$A = C \times K$	$A = C \times K \times Є$

Ставка податку у відсотках

Для вітчизняних товарів	Для імпортних товарів
$A = C \times B$	$A = C \times (B_M + M)$

де A – сума акцизного податку;
C – тверда ставка акцизного податку (в грн. або в євро);
K – кількість товару у фізичних одиницях виміру;
$Є$ – курс гривні до євро;
B – вартість товару;
B_M – митна вартість товару;
M – сума мита.

$$A_1 = \frac{K \cdot (Ц_{max} - ПДВ) * a\%}{100}$$

$$ПДВ = \frac{Ціна\ без\ ПДВ * 20\%}{100\%} = \frac{Ціна\ без\ ПДВ}{5}$$

$$ПДВ = \frac{Ціна\ з\ ПДВ * 20\%}{120\%} = \frac{Ціна\ з\ ПДВ}{6}$$

Сума без ПДВ = Сума з ПДВ : 1,2

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

РІЧНІ ОБСЯГИ І ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ СХЕМ УХИЛЕННЯ ТА УНИКНЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ

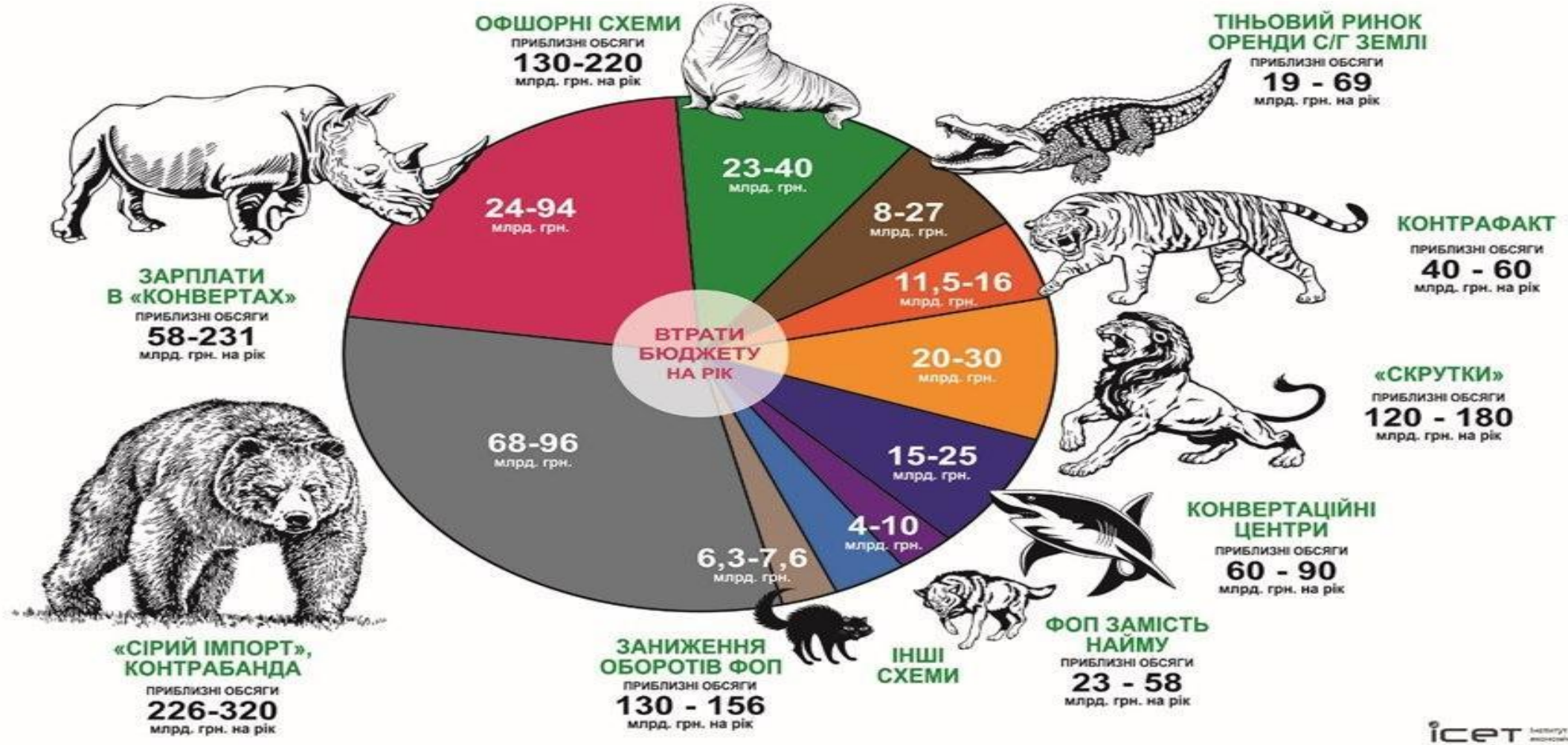

ТОП-8 схем (ранжування за негативними наслідками для бюджету)	Потенційні втрати бюджету, млрд грн/рік		
	2021	2023	2024
Чорні зарплати (зарплати в «конвертах»)	110–150	70–110	**115–230**
Порушення митних правил, контрабанда та корупція на кордоні	70–120	80–150	**120–167** *попередні дані*
Контрафакт, нелегальна торгівля підакцизними товарами	38–43	46–51 тютюнові вироби – 19–21 нафтопродукти – 16-18 алкоголь – 11–12	35-40 тютюнові вироби – 17–20 нафтопродукти – 10–12 алкоголь – 8
Транзитно -конвертаційні центри, податкові ями	17–25	20–30	30–40
Схемний податковий кредит («скрутки ПДВ»)	24–30	16–20	15–18
Зловживання спрощеною системою оподаткування (ФОП замість найму та заниження оборотів)	7,0–16,3	5,0–12,3	11,5-22,0 *попередні дані*
Офшорні схеми, трансфертні ціни та BEPS	15–35	13–28	9–11
Тіньовий ринок оренди с/г земель і нерухомості	10–21	5–6	6,0–6,3 *попередні дані*
Загальні втрати бюджету від схем ухилення від сплати податків / уникнення оподаткування-2024			**341,5–534,3** млрд грн